

ŠKOLA ZA GLUVONEME DEVOJČICE U ŠMIHELU

Na poluostrvu nad Krkom, na brežuljkastoj visoravni Dolenjske, uzdiže se stari grad Rudolfovo¹, za čije ime malo ko zna, ali svi znaju za u narodu stvoren naziv Novo Mesto, kao pandan »Starom mestu« Kosta-njevice². Dva kilometra na jug nalazi se selo ŠMIHEL, malo poznato u istoriji, ali vrlo dobro znano u istoriji surdopedagogije Jugoslavije, jer je u njemu otvorena jedna od najstarijih škola za gluve, čija istorija na žalost do sada nije proučena.

Pomeni o Šmihelskoj školi za gluve

Najraniji pomen o otvaranju škole za gluve u Šmihelu nalazimo u ljubljanskom dnevniku »Slovenec« iz 1886. godine³ koji je doneo vest o otvaranju ove škole sledećim rečima: »Časne sestre reda de Notre Dame otvoriće narodnu školu s internatom kao i školu za gluvoneme devojčice. Takvog zavoda do sada Slovenci još nemaju. Roditelji koji hoće svoju gluvonemu decu vaspitavati za ljudsko društvo, moraju ih slati u nemačke zavode u Beču i Lincu. I kada

su se neka deca vratila kući, bila su za svoje dva puta nemi: prvi put po prirodi, drugi put jer nisu znali slovenački jezik. Znali su nemački. Kakva nesreća za i tako nesrećne roditelje i decu!

Iz istog perioda datira i vest u crkvenom listu »Zgodnja danica« iz 1886. godine u kome piše: »Posebna sreća je ne samo za Dolence, već i za druge slovenačke pokrajine, da će se otvoriti škola za gluvoneme devojčice, koju će narednog meseca otvoriti spretne odgajateljice ženske mladeži (školske sestre)«⁴

Nešto opširnije i s više podataka imamo članak u Bekovom časopisu »Prijatelj slijepih i gluhonijemih«, koji je izlazio u Zagrebu, iz 1896. godine pod naslovom »Škola za gluhonijeme djevojčice u Šmihelu u Kranjskoj«⁵ gde stoji: »Susedna Kranjska do sada jošte nema zemaljskog zavoda za odgoj gluhonijeme i slijepe djece. Kada se godine 1886. nastaniše u Šmihelu kod Novog Mesta školske sestre de Notre Dame, da se bave s uzgojem ženske djece, započeše ta-

¹ Osnovao ga je Habzburški vojvoda Rudolf IV 1305. godine kao vojničko središte Dolenjske.

² O istoriji Novog Mesta vidi sledeće izvore: J. Vrhovec — Zgodovima Novega Mesta, Ljubljana 1891.; J. Jare — Novo Mesto od prvi osvoboditvi leta 1943. v luči nekaterih dokumentov, »Dolenski list«, Novo Mesto, 4. IX 1953.; »Novo Mesto« Turistička enciklopedija Jugoslavije, knj. II. Beograd, 1953. str. 33—34; Enciklopedija Jugoslavije pod »Novo Mesto« knj. 6 str. 316—317 Zagreb, 19; »Novo Mesto« — Narodna enciklopedija od St. Stanojevića knj. III str. 130, Beograd, 1929; »Novo Mesto«, Leksikon »Minerva«, Zagreb, 1936. str. 980.

³ »Slovenec«, Ljubljana, od 25. IX 1886. dr. 220.

⁴ »Zgodnja danica« tečaj XXXIX, br. 44 od 29. X 1886. str. 352.

⁵ Prijatelj slijepih i gluhonijemih, Zagreb, 1896. br. 2 str. 32.

kođer obučavati gluhoonijeme djevojčice. Primiše u svoj zavod deset učenica iz raznih mjesta u Kranjskoj. Sada ih se nalazi u Zavodu 13. Zadnje učenice primljene su god. 1892. Škola se dijeli na dva razreda, a podučava se na slovenskom jeziku na onaj isti način, kao što i u našem zemaljskom zavodu. Uspjeh je povoljan. Do sada dovršilo nauke deset učenica. Učiteljica je samostanska glavarica sestra Marija Ivana Oblak. Bilo bi doista željeti da i zemlja sama već jedan put odlučno pristupi k podignuću zemaljskog zavoda za sve gluhoonijeme tim više, što postoji već zaklada određena za to ime«.

Pet godina posle ovog Josip Medved u svom članku **»Zavodi za naobrazbu gluhoonijemih u Austro-ugarškoj«** objavljenog u časopisu **»Kršćanska škola«** 1901. godine piše; Godine 1895. i 1896. opstojala je privatna škola za gluhoonijeme djevojčice u Šmihelu blizu Novog Mesta. Tu su školu uredile časne sestre »de Notre Dame«. U Zavodu je bilo 20 učenica. Obučavalo se govornom metodom u slovenskom jeziku. Da li ova škola još sada postoji, nije mi poznato.⁶

Šest godina kasnije, u **»Prvom letnem poročilu Kranjskega ustanovnega zavoda za gluhooneme v Ljubljani«** iz 1907. godine piše: »U tom pogledu je nešto bolja stvar u tome, što je kongregacija ubogih školskih sestara de Notre Dame otvorila u Šmihelu pri Novom Mestu u posljednjoj deceniji prošlog veka na tamošnjoj devojačkoj narodnoj školi, odeljak za gluvooneme devojčice, dok su se dečaci morali vaspitavati u zavodima s nemačkim nastavnim jezikom, ili su pak morali biti bez ikakve nastave«.

Posle prestanka rada ove škole, što je vreme više odmicalo, ona se sve ređe pominje, tako da se na kraju čine čak i grube greške u odnosu na

njeno postojanje i podatke vezane za njen rad. Tako na primer Ivan Kunst u svom članku **»Naši gluvoonemi u proteklom stoleću«** objavljenom u zborniku **»Štirideset let gluvoonemnice v Ljubljani«** piše: »Po podacima koje nam je ljubazno stavila na raspolaganje č. provincijalka predstojnica ubogih školskih sestara de Notre Dame u Šmihelu kraj Novog Mesta, Marija Stanislava Babnik, a prema uputstvu tadašnjeg tamošnjeg župnika monsenjora Antona Peterlina, u njihovom zavodu je dana 15. novembra 1886. godine otvorena posebna škola za gluvooneme devojčice. U tu školu je prve godine primljeno 7 devojčica, a svake naredne godine se broj vaspitanica povećavao, tako da je 1899. godine bilo u zavodu 30 učenica iz raznih krajeva Kranjske. Školovanje se trajalo 6 godina, a nastava se izvodila po glasovno-govornoj metodi. Tu je školu u izvesnoj meri pomagala pokrajinska vlada iz sredstava namenjenih za gluvooneme. Dodeljeno je bilo 3.000 zlatnih dinara za 20 devojčica po 150 zlatnih dinara godišnje. Ta škola je vršila svoju uzvišenu ulogu punih 18 godina. S osnivanjem zavoda za gluvooneme u Ljubljani prestala je sa radom.«⁸

Posljednji pomen u slovenačkoj bibliografiji o ovoj školi potiče iz 1969. godine u članku Marijana Pavčiča **»Specijalno školstvo u Sloveniji«**, u zborniku **»Osnovna škola u Sloveniji«** u kojem piše: »Za gluvooneme devojčice su uboge školske sestre de »Notre Dame« u Šmihelu kraj Novog Mesta godine 1866 (!) otvorile u okviru njihove interne osnovne škole odeljak za specijalno obuhvatanje gluvoonemih, koji se razvio u 6-to razrednu specijalnu školu, koja je primala i do 30 učenica. Ta specijalna škola je radila 18 godina, sve dotle dok nisu otvorili u Ljubljani

⁶ Kršćanska škola, Zagreb, 1901. br. 8 str. 117.

⁸ Štirideset let gluvoonemnice v Ljubljani 1900—1940, Ljubljana 1940. str. 9.

1900. godine zavod za gluve dečake i devojčice iz Kranjske.⁹

U Hrvatskoj, svakako zbog nedovoljnog znanja slovenačkog jezika, u »**Almanahu Saveza gluhih Jugoslavi- je**« u članku »**Historija obuke gluho- nijemih u Jugoslaviji**« pojavila se čak i materijalna greška u vezi s osnivačem ovog zavoda. Tako na str. 23 čitamo: »Osim ovih državnih škola radile su još privatne škole gluho- nijemih . . . M. Babnik 1886. u Šmihelu kod Novog Mesta«; i str. 33 gde stoji: »Položaj se u tom pogledu po- boljšao, kada je redovnica Marija Stanislava Babnik (!) u Domu ubo- gih sestara Notre Dame u Šmihelu kraj Novog Mesta otvorila posebnu školu za gluho- nijeme djevojčice 15. studena 1886. U prvoj godini je škola primila 7 djevojčica, broj pitomica se svake godine tako povećavao, te je 1899. godine bilo 30 učenica. Sko- lovanje je trajalo 6 godina, a prak- ticirala se oralna metoda. Zemaljska vlada je davala novčanu pomoć za uzdržavanje te škole, koja je radila punih 18 godina i prestala s radom po osnutku novog zavoda za gluho- nijemu djecu u Ljubljani.«¹⁰ Ove greške je prokomentarisao F. Maslić u svo- jim uvodnim napomenama za »**Ma- terijale za istorijat školstva za glu- voneme u FNR Jugoslaviji**« sledećim rečima: »Dakle, zbog nedovoljnog poznavanja slovenačkog jezika autor citiranog članka je provincijalku Babnikovu, ni krivu ni dužnu, oglasio za pionira školstva za gluvoneme u Slovenačkoj, mada je ona živela i radila neposredno pred Drugi svetski rat, a ne 1886. godine. Najverovatnije da će tu pogrešku prihvatiti i drugi naši autori, jer im neće biti pristu- pačan pravi izvor, iz koga bi mogli da utvrde činjenično stanje.«¹¹

Najzad, treba citirati i deo u član- ku F. Maslića »**Zavod za gluvoneme u Gorici**« gde o Šmihelskoj školi piše: »U nešto povoljnijim prilikama bile su gluvoneme devojčice, za koje je bila otvorena privatna škola u za-vodu Ubogih školskih sestara de No- tre Dame u Šmihelu kraj Novog Mesta 15 novembra 1886. Prve škol- ske godine je primljeno 7 djevojčica, ali je broj učenica rastao iz godine u godinu, tako da je 1899. godine bilo u školi preko 30 štice- nica iz svih krajeva bivše Kranjske. Skolovanje je trajalo šest godina, a nastava se obavljala oralnom metodom. Zemalj- ska vlada davala je ovoj školi izda- šnu potporu (3.000 zlatnih forinti za 20 djevojčica, dakle po 150 zlatnih forinti za svaku godišnje). Ova škola radila je punih 14 (!) godina, t.j. sve do osnivanja Zavoda za gluvoneme u Ljubljani.«¹² Iako se prof. Maslić dr- žao podataka koje je objavio I. Kunst, potkrala mu se greška u po- gledu trajanja škole, jer je prihvatio kao tačno razliku koja je nastala iz- među vremena osnutka škole u Šmi- helu i osnutka Ljubljanskog zavoda (1900—1886 = 14) mada nije znao da je ona radila još četiri godine, sve do 1904. dok Ljubljanski zavod nije podržavljen, zbog čega citirani autori i navode da je ona trajala 18 godina (Kunst, Pavčić).

Međutim vrlo autentične podatke o ovoj školi nalazimo u zborniku o pedesetogodišnjici kongregacije de Notre Dame koji je izdalo Društvo bivših đaka Šmihelske škole pod naslovom »**Kongregacija ubogih škol- skih sester de Notre Dame v Šmihelu pri Novom Mestu ob petdesetletnem jubileju 1886—1936.**«, Šmihel 1936. god. gde na str. 30—40, kojih ćemo

⁹ Marijan Pavčić — Posebno školstvo na Slovenskem, u zborniku »Osnovna šola na Slovenskem« (1869—1969), Ljubljana, 1969. str. 642/3.

¹⁰ Almanah Saveza gluhih Jugoslavije, Zagreb, 1951, str. 23 i 33.

¹¹ Prva decenija rada Saveza gluvih Jugoslavije, Beograd, 1954, str. 105.

¹² F. Maslić — Materijali za istorijat školstva za gluvoneme u FNR Jugoslaviji — SR Slovenija, u zborniku »Prva decenija rada SGJ« Beograd, 1954. str. 109.

se držati u daljem izlaganju, ima puno podataka o radu ove škole.

Nekoliko podataka o redu de Notre Dame

Prvi počeci reda »ubogih školskih sestara« počinju vrlo rano. Prema legendi osnovali su ih francuski seoski župnik Peter Foreri iz Matenkura (Mattaincourts) i plemkinja Aleksie de Klerk (Aleksie de Clarc) iz Lorene još 1598. godine. Bila je namenjena vaspitanju seoske ženske sirotinje, za razliku od sličnih redova koji su se bili posvetili bogatoj plemićkoj ženskoj mladeži. Zbog svojih socijalnih tendencija red se brzo širio i našao je mnoge pristalice u Francuskoj, Belgiji, Holandiji, Mađarskoj. Zato se red i nazvao »ubogih školskih sestara«, jer je obuku stavio u svoj prvi plan. Od Vatikana je priznat 1645. godine. Njegov rad prekida Francuska revolucija 1789. Obnavlja ga 1825. godine Regenburgski župnik Mihael Vitman (Wittmann) i učiteljica Karolina Gerhardinger u Noenburgu (Neuenburg vorm Wald) pod imenom »red ubogih školskih sestara de Notre Dame«, sa zadatkom vaspitanja i obrazovanja siromašnih i zanemarenih seoskih devojaka i žena. Prvu svoju školu su otvorile u Noenburgu 24. oktobra 1833. godine, a njena pravila i odobrenje za rad dao je novi regenburgski biskup Šwöbel (Schwöbel) 26. marta 1834. godine. Iz Bavorske red se širi u Monakovo, Beč, Grac i Goricu, odakle dolazi i u Šmihel.¹³

Nastanak samostana u Šmihelu i otvaranje »Narodne osnovne škole«

Baron Tadej Merkl, predsednik trgovačke komore u Beču, kupio je u Velikom Slatneku veći posed s kućom koji je nameravao da preuredi u letnjikovac za svog bolesnog sina. No kako mu je sin uskoro umro, to

je on svoje imanje s kućom poklonio Šmihelskoj župi »za humanitarne svrhe«, sa željom da se tu otvori škola za žensku siromašnu mladež iz Slatneka i okoline. Župnik Novog Mesta, franjevac Bernard Vovk obratio se predstojništvu ubogih školskih sestara de Notre Dame u Gorici da dođu u Slatnek i da u Merklovoj kući osnuju samostan i otvore školu. Šmiheljskom župniku Antonu Peterlinu stavio je pak u zadatak da obezbedi sve što je potrebno za otvaranje samostana i škole. No kako je Slatnek bio daleko od grada, a samim tim i nepogodan za ženski zavod i decu iz Novog Mesta, to je Peterlin prodao posed u Slatneku i kupio zemljište blizu Šmihelske crkve gde je 1885/6. godine sazidao novu zgradu za samostan i školu.

29. septembra 1886. godine došle su iz Gorice prve redovnice kongregacije de Notre Dame: Marija Petronija Grindler, Marija Ingonda Pavlin i Marija Bogumila Pavlin s učiteljom Anom Gorjup, kasnije u monaštvu nazvanom Marijom Mihaelom, da bi u oktobru 1886. godine stigla nastojnica samostana Marija Ivana Oblak, učiteljica. Može se reći da su to bile prve učiteljice ženske mladeži Dolenske.

Oblasni školski savet je doneo rešenje »da se ženska školska omladina šmihelske župe poveri na vaspitanje i školovanje ubogim školskim sestrama reda de Notre Dame za šta im se određuje godišnja »renumeracija« za svaki razred u iznosu od 200 florina (zlatnih forinti)«. Pripreme za otvaranje škole su trajale skoro mesec dana, tako da je krajem oktobra otpočela s radom »Narodna škola« s dva razreda i 90 učenjica. Obzirom da je bilo vrlo mnogo nepismene ženske mladeži, to su sestre uskoro otvorile i »Nedeljnu produžnu školu« za devojčice starije od 14 godina,

¹³ Kongregacija ubogih školskih sestara de Notre Dame, Šmihel, 1936. str. 9—24.

premda je bilo tu i mladih žena od 20, 30 pa i 40 godina. Tako je otpočela s radom redovna »Narodna škola«.¹⁴

Zakonodavne osnove za otvaranje škole za gluve u Sloveniji

U prosvetnom zakonodavstvu Slovenije, kao i u mnogim legatima pojedinačno, bilo je predviđeno otvaranje škole za gluve za Kranjsku. Tako na primer Državni osnovnoškolski zakon od 14. maja 1869. godine predviđao je da su i »nepolnoćutni otroci školski obveznici« — nepunoćulna deca školski obveznici — pa dalje u paragrafu 59 stav 2 precizira »da pokrajinske uprave izdaju posebne ukaze u pogledu osnivanja posebnih pokrajinskih škola i domova za nepunoćulnu decu«.¹⁵ Dakle, pokrajine su se po zakonu starale za otvaranje specijalnih ustanova na svojoj teritoriji.

Školski savet za Kranjsku doneo je Ukaz 21. januara 1881. godine da su ućenici IV razreda Ljubljanske ućiteljske škole »obavezni da se obuču u nastavi sa gluvom i slepom decom kako bi i ovi mogli steći osnovno znanje i naućiti rućni rad«. Predvićeno je da se obuka ove dece vrši na posebnim ćasovima i da se naroćito mora unaprećivati njihov odgoj.¹⁶

Raspisom Cesarsko-Kraljevskog ministarstva za bogoštovlje i nauku br. 6.464 od 6. jula 1881. godine predvićeno je bilo i »obavezno školovanje defektne dece«. Nešto pre toga Školska uprava je donela 2. maja 1883. godine školsku novelu br. 53 po kojoj su »i defektna deca obavezna da pohaćaju školuu«.

Na kraju treba reći da je pripreman i »Zakon o vaspitanim i obra-

zovnim zavodima za gluvu i slepu decuu« koji na žalost Kranjski pokrajinski savet na svojoj VII sednici od 29. X. 1889. godine nije prihvatio.¹⁷

Mećutim, treba napomenuti da je postojala i privatna inicijativa za otvaranje zavoda za gluvoneme. Tako se 4. juna 1830. godine javlja anonimni legat »Francišek Holdhajm« (Holdheim) s ciljem otvaranja zavoda za gluvoneme. Iste godine stvara se i legat kapelana Jožefa Skušeķa, a 8. marta 1839. godine legat Benjamina Jelovšeķa, da bi zatim jedan za drugim sledili legati 1859. godine Antona Volfa, 1861. godine Francišeķa Dafnera, 1862. godine Ignacija Holzapfela, a 1866. grofice Štubenberg. Iz ovih sredstava školovana su gluva deca Kranjske u zavodu u Gorici sve dok nije osnovan zavod za gluve u Ljubljani¹⁸.

Na kraju treba reći da je Pokrajinski školski savet 1889. godine izvršio popis gluvonemih u Kranjskoj, pa je našao da ima 128 gluvonemih lica kojima je potrebno obrazovanje.¹⁹

Postojanje objektivnih uslova da se otvori zavod za gluve u Sloveniji doveo je do odrćavanje pokrajinskih savetovanja o potrebi otvaranja zavoda za gluvoneme i slepe u godini 1893. i 1895. Jedna je frakcija bila da se u Ljubljani osnuje zavod za gluve dećake, a devojćice da i dalje ostanu u Šmihelu. Druga struja je pak bila da se zavod organizuje samo za Kranjce, koji su roćeni u Kranjskoj, dok su drugi zastupali gledište da se sva gluva deca, bez obzira gde su roćena školuju u budućem zavodu. Na kraju se morala umešati Pokrajinska vlada, te je raspisom Ministarstva za bogoštovlje i nauku br. 29.762 od 20. januara 1895. godine odlućeno

¹⁴ Ibid. str. 27—37.

¹⁵ Zbirka zakonov in ukazov o ljudskom šolstvu na Kranjskem, Ljubljana, 1895. str. 47 citirano prema Pavćiću.

¹⁶ Pavćić — Op. cit. str. 642.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Prvo letno poroćilo, str. 3—4.

¹⁹ Ibid, str. 5

da se u Ljubljani otvori škola za glu-
vu decu oba pola. Škola je bila pri-
vatnog značaja, obzirom na paragraf
2 Državnog školskog zakona od 14.
maja 1869. godine d. z. l. br. 62.²⁰

Na osnovu ovih zakonskih propisa
subvencionirana je škola za gluve
devojčice u Šmihelu i osnovana »Glu-
honemnica« u Ljubljani.

Sadašnji izgled zgrade u kojoj je bila škola za gluvoneme devojčice u Šmihelu

²⁰ Ibid, str. 7

²¹ Kongregacija ubogih šolskih sester de Notre Dame, str. 37.

Otvaranje škole za gluvoneme devojčice u Šmihelu

Pošto je u Kranjskoj bio veliki broj ženske gluve dece, to je na predlog šmihelskog župnika Antona Peterlina, između ostalih škola u samostanu otvoreno **15. novembra 1886. godine i odeljenje za gluvoneme devojčice sa 7 učenica.** To je prvi i najraniji početak obrazovanja gluvih devojčica u Sloveniji, izuzimajući Gorički zavod koji je ostao pod Italijom.²¹

Otvaranje škole za gluve u Šmihelu pozdravila je ljubljanska dnevna štampa u »Slovenec-u« kao i druga pedagoška javnost.²²

O istoriji ovoga zavoda zna se vrlo malo, jer je za vreme ratova propala celokupna dokumentacija, a samostan je bio spaljen. Na osnovu oskudne građe pokušaćemo rekonstruisati neke činjenice.

Zna se da 1887. godine nije primljena nova grupa gluvih učenica, ali

je 1888. godine primljeno 9 novih đaka. 3. novembra 1891. godine je otvoren III razred, a naredne godine IV razred, tako da se broj dece popeo na dvadeset, te je zatražena subvencija od pokrajinske vlade. Dodeljeno je 3.000 zlatnih forinti za 20 učenica, što znači da je za svaku plaćeno po 150 zlatnih forinti godišnje. Broj učenica je bio varijabilan, ali se zna da je primao decu ne samo iz Kranjske već i iz Koruške i Primorja. Prema jednom dokumentu iz 1900. godine bilo je u školi 30 učenica iz svih krajeva Slovenije.²³ U većini slučajeva to su bila deca siromašnih seljaka koji su upućivali župnici na školovanje uz dokumentat o njihovom slabom materijalnom stanju. To je i razlog što ona nisu mogla pohađati tadašnje državne zavode u Lincu, Gracu i Beču gde je školovanje bilo skupo, nego su tražila прибежиште u Šmihelu.

Učenice Zavoda iz godine 1900.

²² »Slovenec« br. 246 od 27. oktobra 1886; »Slovenec« br. 247 od 28. X 1886.; »Slovenec« br. 248 od 22. novembra 1886.; »Zgodnja Danica« br. 44 od 29. X 1886 str. 352 i dr.

²³ Spisak učenica 1900. godine je brojao 30 devojčica koje su bile iz sledećih mesta:

1. Marjanca Marinšek iz Smarje Sap
2. Stojnič Marija, nepoznato mesto rođenja
3. Ivančić Ana, Lupoglav
4. Jerman Ana, Nakle pri Crnomlju
5. Reiner Ana, nepoznato mesto rođenja
6. Nikolič Ivana, Loški Potok
7. Bertolj Otilija, Sentrupert
8. Benčina Tončka, Črn Vrh (Istra)
9. Znidar Marija, Ultih pri Vodica
10. Prelesnik Bogomila, Tržič
11. Bučar Marija, Smartno pri Litiji

Škola za gluve u Šmihelu je prve četiri godine radila kao privatna samostanska škola, a 10. maja 1890. godine je dobila pravo javnosti i Pokrajinska vlada je preduzela staranje o njoj, pa ju je zato i subvencionirala. Na taj način na ova odeljenja su se odnosile sve odredbe koje su se ticale rada škole za čujuće.

Škola je radila do 30. jula 1904. godine. To je posljednji datum koji nalazimo u dokumentima o školi za gluve. Znači da je ona radila četiri godine nakon otvaranja zavoda u Ljubljani 28. oktobra 1900. godine. Do ovoga dolazi zbog toga što je ljubljanski zavod raspisom Ministarstva za bogoštovlje i nastavu br. 29.762 od 20. januara 1895. godine osnovan kao škola privatnog značaja, a tek je odlukom Cesarsko-Kraljevskog ministarstva za nauku i bogoštovlje od 5. juna 1905. br. 19.398 postala državna ustanova.²⁴

Kada je osnovana »Gluhonemnica« u Ljubljani ponuđeno je bilo ubogim školskim sestrama de Notre Dame da preuzmu njeno vodstvo, no one su to odbile, jer se to protivilo pravilima reda »da svoje moći posvećuju prvenstveno ženskoj omladini«, a zavod za gluve u Ljubljani je bio namenjen gluvoj omladini oba pola. Tako je škola u Šmihelu nakon 18 godina rada prestala da postoji.²⁵

12. Jakše Mimi, Vel. Lašec
13. Vidmar Ana, Kočevje
14. Kavčič Ana, Leskovac
15. Bombič Marija, Loški Potok
16. Bohte Terezija, Ambruš — Teška voda
17. Glivar Marija, Amrus — Brezov Dol
18. Eržen Francka, Uštal pri Škofji Loki
19. Kastrin Ana, Cerknica
20. Ogrin Urša, Videm Dobro Polje
21. Stanovnik Ana, Korjul
22. Radivo Ančka, nepoznato mesto rođenja
23. Obreza Francka, Cerknica
24. Perovšek Angela, Vel. Lašče
25. Bizjak Stefana, Ljubljana
27. Makovec Terezija, Bela Cerkov
28. Habič Franca, Hrušica
29. Kastelić Franca, Teška Voda
30. Verbič Ljubomir, Sušak

Napomena: Podaci su sačinjeni prema indentifikovanim licima na fotografiji pri završetku školske godine 1900. od strane Glivar Marije, jedine žive učenice ove škole. Originalni spisak se nalazi u arhivi Zbirke za muzej Saveza gluvih Jugoslavije u Beogradu pod br. 1. 171 od 15 VII 1963. godine.

²⁴ Prvo letno poročilo, str. 17.

²⁵ Ibid. str. 6/7

Organizacija nastave, metod obuke i sadržaj rada

Organizacija nastave je bila izgleda u svemu prema uzoru na Gorički zavod (osnovan 22. IV. 1840) odakle su časne sestre došle, i gde su svakako bile upoznate sa organizacijom i metodom rada s gluvima.

Nastava je trajala 6 godina. Škola je radila 5 dana u nedelji. Četvrtkom se nije radilo u školi. Svakog dana se radilo s po pet časova, tako da je nedeljno održano 25 časova. Školska godina je trajala 40 nedelja, t. j. 1000 školskih časova. Godina je bila podeljena na tromjesečja, »četrtletje«: prvo, drugo, treće i četvrto, što je jasno bilo označeno i u pismenim zadacima učenika kada je šta predavano.

Nije nam ostao nastavni plan i program ove škole, ali na osnovu pedagoške dokumentacije učenica Angele Perovšek i Marije Glivar (koji se čuva u zbirci SGJ u Beogradu) možemo donekle restaurirati šta se i kako predavalo u poslednja tri razreda ove škole, kao i koja je sestra šta predavala.

U školi su se predavali sledeći predmeti: artikulacija ili »glasoslovi-je«, izgovaranje s čitanjem i pisanjem, veronauka, račun, istorija, geografija, poznavanje prirode, lepo pi-

sanje t.j. »kaligrafija«, crtanje, ručni rad i domaćinstvo u koje je ulazilo pranje, peglanje, šivenje i čišćenje i spremanje kuće. Ovom zadnjem predmetu izgleda da se poklanjalo najviše pažnje, jer su se gluve devojke pripremale za domaćice ili kućne pomoćnice i radnice.

Predmete su predavale samo časne sestre i to: artikulaciju, čitanje, račun, istoriju, poznavanje, geografiju su predavale Marija Ivana Oblak i Gorjup Mihaela koje su bile učiteljice po profesiji. Pisanje ili »kaligrafija« je predavala Baher Alkantera; crtanje Alfonza Franko; ručni rad Turk Filomena, a veronauk Grindler Petronija.

Artikulacija se predavala po oralno-glasovnoj metodi, što je za to vreme bilo vrlo moderno, jer se u mnogim školama u to vreme još uvek predavalo gestikulacionom metodom pisanja. U upotrebi je bio čist slovenački jezik, a ne nemački, kao što je praktikovano u Gracu, Lincu i Beču ili pak italijanski kao što je praktikovano u Gorici. U III razredu je već obrađivana gramatika, a u starijim razredima članci iz redovnih udžbenika jezika za osnovne škole, pretežno čitanki. Gramatika je rađena na nizu praktičkih primera, doduše dosta formalistički kroz pitanja: Ko?, Kakav je?, Šta?, Iz čega je?, Ko može?, Ko ne može?, Šta je?, Zašto?, Za šta služi?, Gde?, Kuda?, S kim?, Kad?, Koji?, Čemu?, Zbog čega?, Za šta služi? itd. Evo nekoliko primera kako je obrađivana gramatika:

Kuda idu deca? — Deca idu u školu.

Kuda gamiže — gusenica? — Gusenica gamiže po listu.

Kuda utičem pero? — Pero utičem u držalju.

Gde leži beba? — Beba leži u ljuljašci.

Gde visi jabuka? — Jabuka visi na drvetu.

Gde visi sunđer? — Sunđer visi na tabli.

Članci iz nastave jezika su takođe obrađivani na krajnje verbalistički način, metodom pitanja i odgovora. Najpre je sledila serija pitanja, a onda su davani odgovori koji su sačinjavali sadržaj članka. Na primer članak o golubu je obrađivan ovako:

Golub

»Šta je? Kakav je? Kakve je boje? Koliko je velik? Šta može? Šta jede? Kako nosi jaja? Gde stanuje? Ko je neprijatelj goluba? Zašto se mora svake večeri zatvarati? Koliko je koristan golub?»

I z r a d a

Golub je domaća ptica. Golub je lep i mio. On je različite boje. Golub je manji od kokoške. Golub može da spava, leti, hoda, pije i guče. On jede različito seme. Golub snese dva jaja i na njima leži. Golub stanuje u golubarniku. Kuna je neprijatelj goluba. Svake se večeri mora golubarnik zatvarati. Golub se koristi zbog mesa. On je neznatno koristan«.

Po ovom šablonu su obrađeni svi članci u III, IV i V razredu, dok se u šestom razredu obrađivalo pisanje pisama raznih sadržaja: zahvalnosti, pozivi, molba, javljanje o dolasku, pismo drugarici, župniku, roditeljima, razne molbe, žalbe, popunjavanje raznih obrazaca; uputnica, priznanica, računa, telegrama itd., zatim razne čestitke za praznike itd.

Analizom štiva pada u oči da članci odišu ili religioznošću ili nekom »sivotinjskom psihologijom«, poniznošću, snishodljivošću osećanjem inferiornosti itd. Evo nekih primera: U članku »Čovek« čitamo: »Najpametnija stvar na svetu je čovek. Bog ga je stvorio po svojoj sličnosti«; ili »Crkva je božja kuća. U crkvi je lepo«; ili »Ja sam lenja. Otilija je kazala da sam lenja. Kad sam lenja zaslužujem kaznu«; ili »Kakve cipele imaš: stare ili nove? — Da li su tvoje cipele

cele ili pocepane? — Možeš li sama zakrpati svoje cipele? Ko krpi cipele?»; ili »Bogati spavaju na dušek i pokrivaju se jorganom, a siromašni spavaju na slamarici i pokrivaju se ponjavom«. Sličnog su sadržaja i članci »Uho« gde stoji:» Svi ljudi ne čuju. Ljudi koji ne čuju su gluhi. Ja sam gluha. Moja učiteljica nije gluha. Gluhi opaža očima šta drugi govore. To se uči u školi. Sa gluvima moramo polako i razgovetno govoriti.« Pregledajući pedagošku dokumentaciju dobija se utisak da je religioznost bila dominantna sadržina mnogih članaka. U opisu života u školi i domu koje čitamo u pojedinim sveskama vidi se da su štiva iz veronauka bila i štiva jezika.

Prirodne nauke su se vrlo površno obrađivale, a u njima samo ono što je najelementarnije. Tako na primer:

Iz nastave geografije obrađivala se i okolna sela oko Šmihela: selo, šuma, granice Gorenjske, reke, jezera, planine, mesta, opis Kranjske i njene granice. Zatim, šta je globus, imenovanje kontinenata, najvećih mora i okeana, zemlje u Evropi i glavni gradovi u njima, najveće reke u Evropi itd. To bi otprilike bilo sve znanje koje se sticalo iz geografije u ovoj školi.

Iz nastave istorije obrađivalo se: stari Sloveni, kuće starih Slovena, Cirilo i Metodije, Podela Austrougarske monarhije na kneževine i vojvodstva i gradovi u njima. Car Josip II, kao i neke priče o njemu kao na primer: Car u bolnici, Car ore njivu, Rudolf Habsburški i lenjivac, itd. To bi otprilike bilo čitavo gradivo istorije koje je predavano.

Iz poznavanja prirode obrađivalo se: polje i vrt, godišnje doba, doba i delovi dana, domaće životinje (pas, mačka, konj, ovca, kokoš, svinja, golub, krava), divlje životinje (lav, srna), zatim biljke, cveće, pa onda kuhinjska so, petrolej, ulje, pivo, mleko; žitarice: pšenica, zob, hmelj, ovas,

kukuruz i ječam; čula: oči, uši, srce, vazduh, pluća; atmosferski talog, dan, sat, godina.

Račun se obrađivao od II razreda: sabiranje i oduzimanje do deset s neimenovanim brojevima, četiri računске radnje do deset, prelaz preko desetice. U III razredu: rad s desetima do 100, mesna vrednost cifara, sabiranje i oduzimanje bez prelaza s dvocifrenim brojevima, brojanje u pravom i obrnutom redu do 100, četiri računске radnje do 100, tablica množenja.

U IV razredu: prelaz preko desetice u okviru stotine, množenje dvocifrenim brojem, davanje pojma hiljade i njeno stvaranje sa stotinama, broj desetice u određenim stotinama do 1000 i sve četiri računске radnje do 1000. U V razredu kombinovani zadaci do 1000 s dve i više računskih radnji, dok u VI razredu prosto pravilo trojno. Može se zaključiti da je ovoj nastavi posvećena ozbiljna pažnja i da se vrlo sistematski radilo.

Veštinama u domaćinstvu se poklanjala posebna pažnja. **Pisanje** se izgleda praktikovalo prva četiri razreda, a dalje se pisanju poklanjala posebna pažnja. Kao u svim školama Austrougarske tako i ovde negovala se kaligrafija s primenom elemenata gotice. Koristile su se pisanke L-5 i L-8. Počinjalo se od elemenata slova, da bi se brzo prešlo na reči i rečenice prema zadanom uzoru koji je bio obično religijskog sadržaja kao na primer: Danas meni, sutra tebi. Bog nikog ne zaboravlja. Bog ne ostaje nikome ništa dužan. Čovek snuje a Bog odlučuje i sl. Interesantno je napomenuti da se svaka stranica pedantno pregledala i ocenjivala opisnom ocenom sa: komaj radosno, radosno, prav dobro i dobro. **Crtanje** se takođe predavalo samo prve četiri godine. Korišćene su crtanke s tačkama, broj 0 i 1, a i blokovi. Crtani su ornamentni, geometrijske slike, slova, ali najviše elementi koji su korišćeni

za ručni rad: pokrsnice, opšling, monogrami, slike za beli vez itd. Tek u starijim razredima se prelazilo na umetničko crtanje, ali ne po prirodi već na kopiranje po datim uzorima, nemačka grafika, razglednice i sl.

Religijskoj nastavi se posvećivala posebna pažnja u ovoj školi. Ona se vrlo detaljno izučavala. Nastavne jedinice kao što su: Prvi ljudi i raj, Bog sve vidi, potop i Noje, crkva u Šmihelu, dvanaestogodišnji Isus u hramu, Jezus čini čuda, gde nije zaboravljeno i čudo vraćanja sluha gluvom itd. Korišćena su dva priručnika »Zgodovine svetog pisma« i »Kršćanski nauk«, udžbenici koji su tada korišćeni i u redovnim školama. Ovakav naglasak ovom predmetu u jednoj školi samostanskoj koju su držale časne sestre sasvim je razumljiv, a tome je doprinosa i duh toga vremena, koji je vladao u austrougarskim školama tadašnje monarhije.²⁶

Z a k l j u č a k

Škola za gluve devojčice u Šmidhelu pretstavlja svojevrstu specifičnost u surdopedagogiji Jugoslavije, jer je

nastala i razvijala se u uslovima dominantne karitativnosti i humanizma baziranog na religioznim motivima. Kao takva ona je bila često i zanemarivana i zapostavljana, tako da se preko njene egzistencije često ovlaš prelazilo, a mnoge činjenice i fakta zanemarivani pa i pogrešno interpretirani. Ova radnja predstavlja pokušaj da napabirčane ostatke sintezira i sačuva ih od daljeg propadanja. Svakako da za mnogim izgubljenim činjenicama treba tragati i brojne praznine upotpunjavati, što je svakako zadatak buduće historiografije surdopedagogije Jugoslavije.

Međutim, ono što je evidentno to je, da je ta škola odigrala svoju određenu misiju u Sloveniji u vreme kada nije bilo ni jedne škole za glavu decu na tlu Kranjske, da je to bila prva škola ove vrste u našoj zemlji, da je uvela glasovni govorni metod u vreme kada se u mnogim privatnim školama učilo znakovnom metodom, da je stotinu gluvih žena obrazovala i pripremila za život iz koga su bile isključene, što je i njen najveći značaj.

Dr Ljubomir Savić — Beograd

THE SCHOOL FOR DEAF-MUTE GIRLS IN ŠMIDHEL

S u m m a r y

The school for deaf-mute girls in Šmidhel has specific position in Yugoslav surdopedagogy, because it was established and developed in caritative and humanitarian conditions based on religious motives. That was the reason why it was very often neglected and no attention was paid to it. Its existence was often intentionally overlooked and many facts were neglected and interpreted in a wrong way.

This work is an attempt to synthesize remains and preserve them from further decay. It is obvious that many unsearched for fact have to be searched for and that numerous gaps have to be filled. That is the duty of future Yugoslav surdopedagogic historiography.

In any case, it is evident that this school played a certain role in Slovenia, in time when there were no schools for deaf children in the region of Kranjska. It was the first school of the kind in our country, where the oral method was introduced while in many private schools the sign method was still taught. And the most important fact is that in this school hundreds of deaf women were educated and prepared for the life from which they had been excluded.

²⁶ Analizu je izvršio autor na osnovu sačuvane pedagoške dokumentacije dveju učenica ove škole koje su sačuvala svoje knjige, sveske i druge beleške i dokumenta iz doba školovanja u Šmidhelu. Dokumentacija se čuva u Zbirci za muzej Saveza gluvih Jugoslavije u Beogradu pod br. 1. 171 od 15. VII 1963.